

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Андрій КИРИЧЕНКО

«30» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Джерелознавство історії України

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітня програма	Історія та археологія
Факультет	Економічний

2024 – 2025 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Джерелознавство історії України» для здобувачів першого освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 032 «Історія та археологія».

Укладачі: Микола Ніколаєв, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук;

Олена Коломієць, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, кандидат педагогічних наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри історії, археології,
інформаційної та архівної справи

Василь ОРЛИК

« ___ » _____ 2024 р.

Декан економічного факультету

Наталія ШАЛІМОВА

« ___ » _____ 2024 р.

Ніколаєв М. І.
Коломієць О. Б.
ЦНТУ, 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни денна _____ форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: Гуманітарні наук»	Професійної підготовки
	Спеціальність: 032 Історія та археологія	
Загальна кількість годин – 120	Освітня програма Історія та археологія	Рік підготовки: <u>1-й</u> Семестр <u>1-й</u>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3,5	Освітній рівень: Перший бакалаврський	<u>Лекції</u> 32 год. <u>Практичні</u> 32 год. <u>Самостійна</u> <u>робота</u> 56 год. <u>Вид контролю:</u> <u>іспит</u>

Мова навчання: українська.

2. Мета викладання дисципліни

Мета викладання дисципліни: формування у здобувачів системи знань з теоретичного і практичного джерелознавства; вивчення комплексу писемних джерел з історії України, ознайомлення з історією їх опрацювання, систематизації та використання в наукових дослідженнях.

Предмет вивчення дисципліни – писемні джерела з історії України, закономірності формування джерельної бази історичної науки.

Завдання вивчення дисципліни:

- з'ясування витоків джерелознавства історії України, виявлення провідних тенденцій і закономірностей його розвитку;
- ознайомлення здобувачів з комплексом писемних джерел з історії України, з основними закономірностями його утворення, класифікацією та особливостями функціонування джерел у системі сучасного історичного знання;
- розкриття методики використання джерелознавчого аналізу в роботі над джерелами та у вивченні фактів, засвоєння сучасних методів опрацювання історичних джерел;
- розширення та поглиблення знань студентів з історії України на основі вивчення джерельного комплексу.

Результати навчання

Основне завдання вивчення дисципліни – формування **компетентностей** (інтегральної, загальних, спеціальних), важливих для особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК. 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

Програмні результати навчання:

ПРН 03. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 04. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 05. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами ці знання у професійній діяльності.

ПРН 07. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 08. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 09. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf; Положення про організацію вивчення вибіркового навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО <http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/vibir.pdf>; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до курсу «Джерелознавство історії України»

Предмет і завдання джерелознавства. Структура історичного джерелознавства.

Історичні джерела та їх класифікація.

Основні джерелознавчі категорії.

Історичне джерело в світлі сучасного розуміння теорії соціальної інформації.

Вироблення принципів та методів наукового дослідження історичних джерел і використання джерельної інформації.

Тема 2. Основні етапи розвитку джерелознавчих знань

Зародження джерелознавчих знань в період античності та середньовіччя. Праці античних авторів.

Втрата первинних джерелознавчих знань в середні віки.

Джерелознавство в Західній Європі в Новий час. Італійські гуманісти Ф. Петрарка і Л. Валла, розробка теоретичних основ джерелознавства. Енциклопедисти: Д. Дідро, Ж.д'Аламбер, Ф. Вольтер.

Особливості становлення джерелознавства в Україні у XVIII – на початку XX ст.

Розвиток джерелознавчих знань в зарубіжних країнах. Французька школа «Великих істориків». Ідеї школи Л. фон Ранке. Американська історична асоціація.

Теоретичні завдання джерелознавства історії України на сучасному етапі.

Нова державна політика в напрямі пошуку, збереження та використання джерел новітньої історії України.

Створення загальноукраїнського комп'ютерного реєстру історичних пам'яток.

Перспективи розвитку джерелознавства в Україні.

Тема 3. Методологічні та методичні аспекти джерелознавства

Наукова критика історичного джерела, її основні етапи.

Методи джерелознавства як історичної дисципліни.

Методика дослідження часу створення джерела.

Методика дослідження місця виникнення джерела.

Методика дослідження авторства джерела (атрибуції)

Зміст джерелознавчих категорій «вірогідність», «репрезентативність», «автентичність» та «оригінальність».

Тема 4. Найдавніші іноземні джерела з історії праукраїнських земель

Твори давньогрецьких та римських істориків і географів як джерела вивчення історії Східної Європи в античні часи.

Візантійські джерела про ранню історію східних слов'ян.

Західноєвропейські джерела з історії східних слов'ян.

Арабські джерела з історії східних слов'ян.

Тема 5. Документальні джерела з історії Київської Русі

«Руська Правда» як пам'ятка законодавства та історичне джерело.

Акт як історичне джерело. Основи дипломатичного аналізу.

Міжнародні договори як джерела з історії Київської Русі.

Давньоруські церковні устави і жалувані грамоти.

Тема 6. Літописи XI – XIII ст. як історичні джерела

Поняття про літопис та літописний звід.

Редакції та списки літописів.

«Повість минулих літ» як пам'ятка літописання, її основний зміст.

Київський літопис XII ст.

Галицько-Волинський літопис XIII ст.

Методи вивчення літописів.

Тема 7. Джерелознавче значення літератури, публіцистики та агіографічних творів XI – першої половини XIV ст.

Особливості давньоруської літератури як історичного джерела.

«Слово про похід Ігорів» як історичне джерело: час створення, авторство, зміст та значення.

Інші оригінальні твори часів Давньоруської держави.

Агіографічні джерела з історії Київської Русі.

Тема 8. Документальні джерела з історії України литовсько-польської доби

Литовські статuti 1529, 1566, 1588 рр. як пам'ятки законодавства та історичне джерело.

Різновиди актових джерел XIV – першої половини XVII ст.. Документи, пов'язані з діяльністю державних сеймів та повітових сеймиків.

Книги гродських, магістратських та земельних судів.

Документи Литовської метрики як джерело історії України XV – першої половини XVII ст.: склад, історія вивчення та публікації, основні характеристики.

Руська (Волинська) Метрика.

Джерела описово-статистичного характеру з історії українських земель з кінця XIV – першої половини XVII ст.. «Устава на волоки» 1557 р. Люстрації, інвентарі, ревізії, «писцові книги».

Тема 9. Літописання литовсько-польської доби

Західно-руські (білорусько-литовські) літописи кінця XIV – першої половини XVII ст..

Українські загальні та місцеві літописи XV – XVII ст.

Густинський літопис кінця XVII ст.

Львівський літопис.

Тема 10. Українська та російська публіцистика XVI – першої половини XVII

ст..

Особливості літературних та публіцистичних творів як окремого виду історичних джерел. Методи їх аналізу.

Російська публіцистика: етапи розвитку, найважливіші твори та ідеї.

Українська полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як своєрідне історичне джерело.

Острозький та львівський гуртки українських полемістів.

I. Вишенський.

Тема 11. Записки іноземців як джерела з історії України XV – першої половини XVII ст..

Загальна характеристика творів іноземних авторів як історичне джерело.

Мемуарні твори та донесення іноземних авторів.

Записки іноземців як джерело з історичної географії та етнографії України.

Хроніки та історичні твори іноземних авторів з відомостями про Україну.

Тема 12. Законодавчі та правові пам'ятки з історії Гетьманщини

Основні форми законодавчих актів російського царату другої половини XVII – XVIII ст., що стосуються України.

Акти гетьманського управління другої половини XVII – XVIII ст..

Конституція П. Орлика.

Пам'ятки українського права XVIII ст., їх значення як історичного джерела.

Збірки «Суд і розправа в правах малоросійських» Ф. Чуйкевича (1750) та «Екстракт малоросійських прав» О. Безбородька.

Тема 13. Основні різновиди актових джерел доби Гетьманщини

Систематизація та класифікація актових джерел їх різновиди.

Акти гетьманської канцелярії як історичне джерело.

Тема 14. Основні джерела статистичного характеру з історії Лівобережної України та Слобожанщини другої половини XVII –XVIII ст.

Загальна характеристика джерел статистичного характеру другої половини XVII – XVIII ст.

Переписні книги 1666 р. як історичне джерело.

Генеральне слідство про маєтності 1729 – 1730 рр.

Румянцевський (Генеральний) опис 1765 – 1769 рр як джерело статистичного характеру.

«Черниговского наместничества топографические описания» О. Шафонського.
Економіко-географічні та топографічні описи Київського, Черніговського, Новгород-Сіверського та Харківського намісництв.
Матеріали генерального межування як історичне джерело.

Тема 15. Літописні джерела з історії України другої половини XVII – XVIII ст.
Узагальнюючі праці літописного характеру другої половини XVII – XVIII ст.
Місцеві та монастирські українські літописи.
Козацькі літописи, їх особливості.
Літописні компіляції другої половини XVIII ст. як історичне джерело.

Тема 16. Джерела особистого походження з історії України другої половини XVII – XVIII ст.
Особливості мемуарів та листів як історичних джерел.
Аналіз та наукова критика джерел особистого походження.
Мемуарні джерела другої половини XVII ст..
Щоденник Я. Марковича як історичне джерело.
«Діаріуш» та «Щоденник» М. Ханенка.
Інші мемуарні твори з історії України XVIII ст..
Епістолярні джерела XVIII ст., їх основні комплекси та публікації.

Тема 17. Джерела офіційного походження з історії України XIX – початку XX ст.
Законодавчі акти XIX – початку XX ст.. щодо України, їх основні різновиди та публікації.
Загальна характеристика діловодних документів Російської імперії.
Документація державних закладів.
Документація приватних господарств, підприємств, банків, монополістичних об'єднань.
Судово-слідчі документи.

Тема 18. Статистичні джерела з історії українських земель XIX – початку XX ст.
Загальна характеристика статистичних джерел, принципи їх наукової критики.
Статистичні джерела дореформеного періоду.
Статистика Центрального статистичного комітету Російської імперії.
Відомча статистика.
Земська статистика.

Тема 19. Документи політичних організацій, партій і товариств XIX – початку XX ст.. як джерела з історії України
Програмні документи декабристських організацій в Україні.
Джерела з історії діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. «Книга буття українського народу».
Програмні документи народницьких організацій в Україні.
Комплекси джерел щодо діяльності українських політичних партій Кінця XIX – початку XX ст..

Тема 20. Періодика та мемуаристика України XIX – початку XX ст. як історичні джерела
Періодичні видання України.

Методика джерелознавчої роботи з періодичними виданнями.
Мемуарна література в Україні: жанри, твори, особливості аналізу.

Тема 21. Законодавчі акти та мемуаристика часів Української революції (1917 – 1921) як джерела

Законодавчі акти Центральної Ради.
Законодавчі акти доби гетьманата П. Скоропадського.
Законодавчі документи доби Директорії та Західноукраїнської Народної республіки.
Мемуаристика доби Української національно-демократичної революції.

Тема 22. Документальні джерела радянського періоду

Основні різновиди законодавчих актів як джерел з історії України радянського періоду.

Конституції СРСР та УРСР.

Діловодна документація громадських організацій та державних підприємств радянського періоду.

Документи комуністичної партії та праці її лідерів.

Документи планування народного господарства.

Статистичні джерела, їх різновиди.

Тема 23. Наративні джерела радянського періоду

Мемуари та епістолярія як історичні джерела.

Основні напрями аналізу та оцінка джерелознавчої цінності мемуаристики.

Періодичні видання радянського часу, їх своєрідність як історичного джерела.

Методи вивчення періодики.

Тема 24. Джерелознавство історії України доби незалежності

Джерелознавче значення державотворчих пам'яток перших років незалежності.

Конституція України.

Класифікація джерел з історії України доби незалежності. Речові джерела. Зображальні джерела. Кінофотовідеодокументи. Картографічні джерела. Актіві і діловодні документи. Статистичні джерела. Матеріали соціологічних досліджень. Документи громадських об'єднань та політичних партій. Судово-слідчі документи. Періодична преса. Наукова та художня література.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин денна форма				
	усього	у тому числі			
		л	п	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Вступ до курсу «Джерелознавство історії України»	5	2			3
Тема 2. Основні етапи розвитку джерелознавчих знань	6		4		3
Тема 3. Методологічні та методичні аспекти джерелознавства	6	2			3
Тема 4. Найдавніші іноземні джерела з історії праукраїнських земель	5		2		2

Тема 5. Документальні джерела з історії Київської Русі	8	2			2
Тема 6. Літописи XI – XIII ст. як історичні джерела	7	2			2
Тема 7. Джерелознавче значення літератури, публіцистики та агіографічних творів XI – першої половини XIV ст..	5		2		2
Тема 8. Документальні джерела з історії України литовсько-польської доби	7	2	2		2
Тема 9. Літописання литовсько-польської доби	6	2			2
Тема 10. Українська та російська публіцистика XVI – першої половини XVII ст..	5		2		2
Тема 11. Записки іноземців як джерела з історії України XV – першої половини XVII ст..	5		2		2
Тема 12. Законодавчі та правові пам'ятки з історії Гетьманщини	8	2			3
Тема 13. Основні різновиди актових джерел доби Гетьманщини	5		2		2
Тема 14. Основні джерела статистичного характеру з історії Лівобережної України та Слобожанщини другої половини XVII – XVIII ст.	7	2	2		2
Тема 15. Літописні джерела з історії України другої половини XVII – XVIII ст.	7	2			2
Тема 16. Джерела особистого походження з історії України другої половини XVII – XVIII ст.	5		2		2
Тема 17. Джерела офіційного походження з історії України XIX – початку XX ст.	8	2	2		2
Тема 18. Статистичні джерела з історії українських земель XIX – початку XX ст.	5	2			3
Тема 19. Документи політичних організацій, партій і товариств XIX – початку XX ст. як джерела з історії України	7	2	2		2
Тема 20. Періодика та мемуаристика України XIX – початку XX ст. як історичні джерела	5		2		2
Тема 21. Законодавчі акти та мемуаристика часів Української революції (1917 – 1921) як джерела	8	2	2		3
Тема 22. Документальні джерела радянського періоду	7	2			3

Тема 23. Наративні джерела радянського періоду	5		2		3
Тема 24. Джерелознавство історії України доби незалежності	8	4	2		3
Усього годин	120	32	32		56

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні етапи розвитку джерелознавчих знань	2
2	Найдавніші іноземні джерела з історії праукраїнських земель	2
3	Документальні джерела з історії Київської Русі	2
4	Літописи XI – XIII ст. як історичні джерела	2
5	Джерелознавче значення літератури, публіцистики та агіографічних творів XI – першої половини XIV ст.	2
6	Документальні джерела з історії України литовсько-польської доби	2
7	Українська та російська публіцистика XVI – першої половини XVII ст.	2
8	Записки іноземців як джерела з історії України XV – першої половини XVII ст.	2
9	Законодавчі та правові пам'ятки з історії Гетьманщини	2
10	Основні різновиди актових джерел доби Гетьманщини	2
11	Основні джерела статистичного характеру з історії Лівобережної України та Слобожанщини другої половини XVII – XVIII ст.	2
12	Літописні джерела з історії України другої половини XVII – XVIII ст.	2
13	Джерела особистого походження з історії України другої половини XVII – XVIII ст.	2
14	Джерела офіційного походження з історії України XIX – початку XX ст.	2
15	Статистичні джерела з історії українських земель XIX – початку XX ст.	2
16	Документи політичних організацій, партій і товариств XIX – початку XX ст.. як джерела з історії України	2
17	Періодика та мемуаристика України XIX – початку XX ст. як історичні джерела	2
18	Законодавчі акти та мемуаристика часів Української революції (1917 – 1921) як джерела	2
19	Документальні джерела радянського періоду	2
20	Наративні джерела радянського періоду	2
21	Джерелознавство історії України доби незалежності	2
	Разом	42

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Визначення джерелознавства, предмет та завдання джерелознавства історії України	2
2	Місце джерелознавства історії України у системі історичних наук	2
3	Розробка теорії джерелознавства в сучасній Україні	2
4	Класифікація джерел з історії України	2
5	Методи критичного аналізу джерел з історії України	2

6	Відомості про населення на території України у творах давньогрецьких авторів	2
7	Писемні пам'ятки візантійських та західноєвропейських авторів про Русь VI – XI ст.	2
8	Арабські автори про Русь	2
9	Культурне середовище давньоруського літописання	2
10	Повість минулих літ: редакційні списки і протографи	2
11	Київський літопис	2
12	Галицько-Волинський літопис	2
13	Руська Правда як пам'ятка права	2
14	Агіографічна література	2
15	Акти загальнодержавного значення литовсько-польського періоду	2
16	Польські видання актових і діловодних матеріалів	2
17	Літературно-публіцистичні твори XV – початку XVII ст.	2
18	Історичні твори XVII ст.	2
19	Мемуари та історичні твори іноземців про Україну (до сер. XVII ст.)	2
20	Актові та діловодні джерела доби Гетьманщини	2
21	Козацьке літописання	2
22	Політичні документи Кирило-Мефодіївського братства	2
23	Політичні документи Головної Руської Ради часів революції 1848 р.	2
24	Археографічні видання давніх джерел в XIX – XX ст.	2
25	Документи українських політичних партій кінця XIX – першої третини XX ст.	3
26	Документи більшовицької партії і КПЗУ	2
27	Актові документи Центральної Ради	3
28	Акти Української держави часів гетьманського правління	3
29	Актові документи ЗУНР та УНР Директорії	3
30	Актові документи західноукраїнських державних утворень 1938 та 1941 р.	3
31	Національна періодика в першій половині XX ст.	3
32	Особливості класифікації та змісту преси радянського періоду	3
33	Державотворчі акти незалежної України	3
34	Дипломатичні акти незалежної України	3
35	Роль електронних засобів масової інформації України в сучасному джерелознавстві	3
	Разом	80

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота студентів є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Індивідуальні завдання виконуються студентом самостійно і не входять у його тижневе аудиторне навантаження. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких складається на кафедрі і затверджується завідувачем кафедри.

До індивідуальних завдань можна віднести наступні види навчальної діяльності: написання рефератів, виконання проблемно-пошукових завдань, оформлення звітів, підготовка до виступів на конференціях, участь в олімпіадах.

7.1. Тематика рефератів

1. Класифікація писемних історичних джерел: особливості і концепції.
2. Проблеми класифікації письмових джерел з історії України у дослідженнях вітчизняних вчених (XIX – XXI ст.).
3. Методи критичного аналізу письмових джерел з історії України.
4. Місце джерелознавства історії України у системі історичної науки.
5. Розвиток джерелознавства в сучасній Україні.
6. Внесок вчених діаспори у становлення українського джерелознавства.
7. Актові матеріали в історичному дослідженні: особливості, проблеми класифікації, джерелознавчої критики та використання.
8. Документи діловодства в історичному дослідженні: особливості, проблеми класифікації, джерелознавчої критики та використання.
9. Статистичні джерела в історичному дослідженні: особливості, проблеми класифікації, джерелознавчої критики та використання.
10. Періодична преса як історичне джерело: особливості, проблеми класифікації, джерелознавчої критики та використання.
11. Джерела особового походження в історичному дослідженні: особливості, проблеми класифікації, джерелознавчої критики та використання.
12. Літописи як історичні джерела: особливості жанру, проблеми джерелознавчої критики.
13. Мемуари як історичне джерело: особливості джерелознавчої критики.
14. Агіографічна література як джерело історичного дослідження: особливості джерелознавчої критики.
15. Наукова та художня література в системі джерелознавства історії України.
16. Твори грецьких авторів як джерело з історії Північного Причорномор'я та лісостепу сучасної України в античну добу.
17. Праці римських авторів I- II ст. як джерела з історії ранніх слов'ян на території сучасної України.
18. Візантійські та готські письмові джерела про слов'ян.
19. Давньоруське літописання: витоки та особливості.
20. «Повість минулих літ» – найдавніша літописна пам'ятка Київської Русі.
21. Регіональна літописна традиція на Русі (XII – XIII ст.).
22. Галицько-Волинська літописна традиція: витоки та особливості.
23. Литовсько-руське літописання (XIV – XVI ст.).
24. Документи люстрацій у Речі Посполитій як джерело з історії України XVI – XVIII ст.
25. Українська полемічна література кінця XVI – початку XVII ст. як своєрідне історичне джерело.
26. Київський Синопис 1648 р. як історичне джерело.
27. Козацькі літописи.
28. Матеріали з джерел іноземного походження про Україну XV – XVIII ст.
29. Мемуарні джерела другої половини XVII – XVIII ст.
30. Актові та діловодні документи російських та австрійських органів державного управління XVIII – початку XX ст.
31. Статистичні джерела з історії українських земель XIX – початку XX ст.
32. Політичні твори і публіцистика XVIII – першої половини XIX ст.
33. Описові твори кінця XVIII – початку XX ст. як історичне джерело.
34. Документи політичних партій і організацій другої половини XIX – першої третини XX ст.
35. Статистичні джерела другої половини XIX – першої половини XX ст..

36. Законодавчі документи українських національних державних утворень першої половини ХХ ст.
37. Документальні джерела радянського періоду.
38. Конституційні акти та розвиток системи державного управління в Україні.
39. Державотворчі акти незалежної України.
40. Документи сучасних політичних партій та організацій.

8. Методи навчання

При вивченні навчальної дисципліни використовуються, перш за все, традиційні методи навчання. Це:

- **словесні** (*розповідь, пояснення, лекція* та їхні різновиди, які використовуються з метою повідомлення студентам нових знань, пояснення порядку виконання тих чи інших дій, ознайомлення з новими фактами, подіями тощо);

- **наочні** (*показ* та його різновиди: *ілюстрування, демонстрування*, що являють собою сукупність прийомів, дій і засобів, за допомогою яких а студентів створюється наочний образ предмета, котрий вивчається, формується конкретне уявлення про нього);

- **практичні** (*вправи, практичні роботи* та інші, суть яких полягає в застосуванні отриманих знань під час вирішення практичних завдань);

- **методи контролю і самоконтролю** (допомагають виявленню рівня реальних досягнень студентів у навчанні, надають дидактичному процесові логічної, змістової, організаційної і методичної завершеності).

- **інноваційні методи навчання:**

- проєктно-дослідницький метод; робота з інформацією (відео огляд, сторітелінг).

- Заняття на основі інформаційно-комунікаційних технологій (включає роботу з додатками, віртуальними словниками, інтерактивними картами та іншими ресурсами). Застосовуються такі інформаційно-комунікаційні технології та діджитал-інструменти: програмні продукти від Microsoft, цифрові інструменти Google, програмне забезпечення для проведення опитувань Kahoot, Mentimeter, хмарні презентаційні сервіси Canva, методи дистанційного навчання за допомогою платформ: Moodle, Zoom.

9. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: перший семестр – іспит.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі у формі іспиту – складає 30 балів.

Оцінку підсумкового семестрового контролю у формі іспиту становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового іспиту. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового іспиту робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на іспиті, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»).

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (іспит, диференційований залік, курсова робота, проект, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90 – 100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82 – 89
C	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74 – 81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64 – 73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60 – 63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	2 (незадовільно)	Не зараховано	35 – 59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1 – 34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів

визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ (с. 28–35).
<http://surl.li/drfetv>

10. Методичне забезпечення

1. Джерелознавство історії України. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для бакалаврів напряму 32 "Історія та археологія" / Укладачі: Ніколаєв М. І., Коломієць О. Б., Головата О. О. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. – 32 с.

11. Рекомендована література

Основна література

1. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: навчально-методичний посібник [Текст] / О. М. Богдашина. Харків: САГА, 2008. 214 с.
2. Воронов В. І. Джерелознавство історії України: Курс лекцій / В. І. Воронов. Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
3. Історичне джерелознавство: підручник / кер. авт. кол. Я. С. Калакура. К., 2017. 512 с.
4. Конончук І. Джерелознавство: навчально-методичний посібник [Текст] / І. Конончук. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
5. Макарчук С. Джерелознавство історії України [Текст] / С. Макарчук. Львів, 2008. 512 с.
6. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій [Текст] / С. Макарчук. Львів: Світ, 1999. 352 с.
7. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія: спецкурс із джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: навч. посіб. / І. С. Міронова. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.
8. Скорейко Г. М. Джерелознавство історії України / Г. М. Скорейко. Чернівці, 2003. 150 с.
9. Стефанюк Г. В. Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання) [Текст] / Г. В. Стефанюк. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2013. 129 с.

Допоміжна література

1. Атаманенко В. Проблеми класифікації документальних джерел XVI – першої половини XVII ст. у науковій спадщині М. П. Ковальського / В. Атаманенко. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»* / редкол.: В. В. Трохимович (гол. ред.) [та ін.]. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. Вип. 28. С. 88–96.
2. Бездрабко В. В. Історичне документознавство в Україні: сучасний стан і перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 4. С. 4–23.
3. Вітенко М. Д. Джерелознавство історії зарубіжних слов'ян. Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форм навчання, які навчаються за спеціальністю 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2019.
4. Войцехівська І., Палієнко М. Архівознавча школа Київського університету: традиції та перспективи розвитку. *Архіви України*, 2019. Вип. 4. № 321. С.42–67.
5. Воронов В. Спеціальні історичні дисципліни: підручник / В. Воронов; Мін-во освіти і науки України, Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро: Ліра, 2019. 160 с.
6. Ворончук І. Гродські і земські книги Волині як джерело до історії української шляхетної родини XVI – XVII ст. / В. Ворончук. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»* / редкол.: В. В. Трохимович (гол. ред.) [та ін.]. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. Вип. 28. С. 69–80.

7. Джерелознавство історії України: довідник. К., 1992.
8. Джерелознавство та історіографічні проблеми історії України: Теорія та методи. Дніпропетровськ, 1995.
9. Заболотна І. Порівняльний аналіз методики дослідження історичних джерел у практиці І. Крип'якевича та М. Кордуби. [Електронний ресурс].
10. Зашкільняк Л. О. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. О. Зашкільняк. Львів, 1999.
11. Калакура Я. С. Українська історіографія [Текст] / Я. С. Калакура. К. : Генеза, 2004. 496 с.
12. Калакура Я. С. Українське історичне джерелознавство: традиції і сучасність / Я. С. Калакура. *Константи*. 1996. № 2(5).
13. Кирилук Н. А. Реклама як історичне джерело сучасного інформаційного суспільства [Електронний ресурс]
14. Ковальська Л. Видові особливості і класифікація документально-інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 39–47.
15. Ковальський М. П. Актуальні проблеми джерелознавства історії України XVI – XVII ст. *Український археографічний щорічник*. Вип. 1. К., 1992.
16. Колієнко А. Застосування історичних джерел у процесі формування інформаційних компетентностей учнів [Текст] / А. Колієнко. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-методичний журнал / МОН України, СумДПУ імені С. Макаренка; [за заг. ред. О. В. Михайличенко]. Суми: СумДПУ імені С. Макаренка, 2021. № 1 (9). С. 75–79.
17. Копилов С., Паур І. Кам'янець- Подільський на поштових листівках кінця XIX – початку XX століття: історико-іконографічне дослідження / С. Копилов, І. Паур. Кам'янець-Подільський, 2019. 204 с.
18. Коробчук А. Газета «Одесский вестник» (1827–1894) як історичне джерело з історії Одеського інституту шляхетних дівчат. *Чорноморська минувшина*. 2020. № 15. С. 47–53.
19. Лукашевич О. А., Манжула К. В. Хрестоматія з теоретичного джерелознавства: навчально-методичний посібник / О. А. Лукашевич, К. В. Манжула. Кіровоград, 1998.
20. Макарчук С. А. Історичне джерелознавство / С. А. Макарчук. *Український історичний журнал*. 2004. № 2. С. 148–152.
21. Маринченко Г. М. Спеціальні історичні дисципліни / Г. М. Маринченко. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухолинського, 2018.
22. Міненко Л. М. До історії національного військово-патріотичного музею України: класифікація джерельної бази. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2018. Том 29 (68). № 4. С. 82–86.
23. Отземко О. В. Питання про початки вітчизняної мемуаристики в дослідженнях українських істориків. [Електронний ресурс].
24. Павленко С. Ф. До питання про періодизацію історіографії українського джерелознавства / С. Ф. Павленко. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Історія*. К., 2001. Вип. 54.
25. Підгаєцький В. В. Теорія і методологія джерелознавства історії України XX століття // В. В. Підгаєцький. Дніпропетровськ, 1996.
26. Пліско Є. Ю. Історіографія та джерелознавство в історико-педагогічних дослідженнях. На прикладі дослідження історії розвитку соціального виховання неповнолітніх

- правопорушників в Україні (1917–2015). *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2019. № 4 (91). С. 144–159.
27. Пуряєва Н. В. Українське лінгвістичне едиційне джерелознавство. *Українська мова*. 2019. № 2. С. 94–105.
28. Рогожа М. М. Щоденники Василя Симоненка як джерело дослідження витоків українського шістдесятництва. *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 48. С. 243–247.
29. Святець Ю. А. Фальсифікація та дезінформація в історичних джерелах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія*. 2011. Вип. 19. С. 160–168.
30. Сошніков А. О. Основні аспекти вивчення музейного джерела. *Культура України. Серія: Культурологія*, 2019. [Електронний ресурс].
31. Туранли Ф. Методологія наукового дослідження староукраїнських та османсько-турецьких рукописних документів козацької доби історії України (друга половина XVII ст.): навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. 172 с.
32. Шауренко А. В. Особливості джерел з історії повсякдення 90-х років XX століття. *Вісник науки та освіти*, 2022. № 5 (5). С. 665–675.
33. Шологон Л. Джерела з історії національно-культурного руху українців Галичини 1848–1914 рр. у фондах зарубіжних архівних і бібліотечних установ. *Eminak*, 2019. № 3 (27). С. 227–235.

Інформаційні ресурси

- <http://www.archives.gov.ua> – Джерела особового походження.
- <http://www.chtyvo.org.ua> – Писемні джерела з історії України.
- <http://www.google.com.ua> – Писемні джерела з історії України.
- <http://www.gufer.net/history/> – Усні й письмові джерела з історії України.
- <http://www.history.org.ua> – Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Історичні джерела та їх використання.
- <http://www.nbu.gov.ua> – Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
- <https://www.historypin.org/en/>

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, Протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.

